

Çin'de İnsan Hakları ve Hak İhlalleri

Human Rights in China and Violations of Rights

Ömer Kul, *Çin'de İnsan Hakları ve Hak İhlalleri*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi yayınları, 2022, 291 s., ISBN: 978-605-71733-5-5

Obidjon Makhmadaminov¹

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Obidjon Makhmadaminov, (Yüksek Lisans Öğrencisi),
T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta: obidjonm@ogr.iu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6073-6533

Başvuru/Submitted: 21.03.2023
Kabul/Accepted: 24.03.2023

Atıf/Citation: Makhmadaminov, Obidjon. Çin'de İnsan Hakları ve Hak İhlalleri. [Ömer Kul'un Çin'de İnsan Hakları ve Hak İhlalleri, adlı eserinin tanıtımı]. *Avrasya İncelemeleri Dergisi - Journal of Eurasian Inquiries* 12, 1 (2023): 95-102. <https://doi.org/10.26650/jes.2023.007>

Anahtar Kelimeler: Çin, İnsan Hakları, Doğu Türkistan, Güney Moğolistan, Hong Kong, Mançurya, Tibet

Keywords: China, Human Rights, East Turkestan, Southern Mongolia, Hong Kong, Manchuria, Tibet

Giriş

Çin'deki mevcut siyasi durum otoriter, tek partili ve komünist yönetim üzerine kuruludur. Ülkedeki baskı ve sindirme politikaları bilindiği gibi sadece Doğu Türkistan'a yönelik olmayıp farklı azınlıklar ve hatta Çinli nüfus üzerinde de uygulanmaktadır. Ancak Türkçe yayınlanmış çalışmalar incelendiğinde Çin'de yaşanan insan hakları ihlali konusunun daha çok Doğu

Türkistan ve Uygur Türkleri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda *Çin'de İnsan Hakları ve Hak İhlalleri* adlı eser, Çin ve insan hakları konularında kapsamlı bir içerik sunmaktadır.

Eser editöryel bir çalışma olup Editör Ömer Kul'un *Takdim*'i ile başlamakta, altı çeviri ve bir Türkçe yazılmış olmak üzere yedi bilimsel makaleden oluşmaktadır.

Eserde yer alan yazılar şunlardır:

- Ömer KUL, “Takdim”, s. 7-49.
- Teng BIAO ve Mou YANXI, “Çin Halk Cumhuriyeti’nde İnsan Haklarına Genel Bir Bakış”, s. 49-109.
- Dolkun ISA, “Doğu Türkistan’da İnsan Hakları İhlalleri”, s. 109-157.
- Falun Dafa Türkiye Derneği Raporu, Falung Gong Uygulamasına Karşı Çin Yönetiminin İnsan Hakları İhlalleri, s. 157-185.
- Enghebatu TOGOCHOG, “Güney Moğolistan’da İnsan Hakları ve Hak İhlalleri”, s. 186-221.
- Chien-Yu SHIH, “Hong Kong’un Düşüşü: 2019 Yılı Siyasi Hareketler ve “Tek Devlet, İki Sistemin” Hayal Kırıklığı”, s. 221-255.
- Dongin LEE, “Mançurya özelinde Joseonjok (Çin’deki Koreliler) Toplumu: Oluşumu, Dağılımı ve Ulusal Kimliklerinin Değişmesi”, s. 255-276.
- Lobsang SENGE, “Tibet’te İnsan Hakları İhlalleri Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, s. 277-287.

Bu çalışmada *Çin'de İnsan Hakları ve Hak İhlalleri* eserinde yer alan “Takdim” ve her bir makale üzerinde ayrı ayrı durularak genel değerlendirmede bulunulacaktır.

“Takdim” kısmında Editör Doç. Dr. Ömer Kul¹’un bu eseri hazırlarken Çin yönetiminin kendi halkına reva gördüğü uygulamalar ve insan hakları ihlallerini Çin’in tamamını kapsayacak şekilde bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmek gayesini taşıdığı belirtilmiştir. Eserin bu kısmında editör eserin amacını, genel mahiyetini, eserde ele alınan konuların önemini, eserin literatüre sağlayacağı katkısını okuyucusuna aktarmak üzere kapsamlı bir sunuş yazısı kaleme almıştır. Editör yazarların bizzat çalışma sahaları ile yazdıkları konuların uyumu üzerinde durmuş, bu hususu eserin güçlü yönü olarak nitelendirmiştir. Ayrıca editör, eserde yer alan konular üzerinde kısa bir değerlendirme yapmış, hem eser konularına atıfta bulunmuş hem kendi yorumlarını sunmuştur.

“Çin Halk Cumhuriyeti’nde İnsan Haklarına Genel Bir Bakış” başlıklı ilk makale Hauser İnsan Hakları araştırmacısı Prof. Dr. Teng Biao² ve İnsan Hakları İhlalleri araştırmacısı Mou

1 Hâlen İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde görev yapan Doç. Dr. Ömer Kul’un diğer eserlerinin de Doğu Türkistan, Uygur Türkleri ve Çin’deki milli mücadeleler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin yazarın *Esir Doğu Türkistan İçin -İsa Yusuf Alptekin’in Milli Mücadele Hatıraları 1/2, Baturlar: Doğu Türkistan Milli Mücadele Tarihi (1930-1949), Yüz Soruda Doğu Türkistan* gibi eserleri Çin’in günümüzdeki hak ihlallerinin bağlantısallığına ilişkin ipucu vermektedir.

2 Çalışmanın yazarlarından biri olan Teng Biao akademisyen ve avukattır. Honter College Hauser İnsan Hakları Araştırmacısı ve Chicago Üniversitesi’nde misafir Profesör olarak çalışmaktadır. Teng araştırmalarında ceza adaleti, insan hakları, toplumsal hareketler ve Çin’deki siyasi geçiş konuları üzerine yoğunlaşmaktadır.

Yanxi³ tarafından İngilizce olarak kaleme alınmış ve Emre Kurban tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Makalede Çin Komünist Partisi'nin 1949'dan itibaren totaliter sistemini oluşturması tarihî örneklerle açıklanmıştır. Bu bağlamda Karşı Devrimcileri Bastırma Hareketi (1950-1953), Toprak Reformu (1947-1952), Uç Karşıt/Beş Karşıt Hareketleri (1951-1952) Anti Sağ Hareketi, Büyük İleri Atılım (1958-1960), Kültür Devrimi (1966-1976), Sert Grev (1983), Tiananmen Katliamı (1989), Gülce Katliamı (1987), Falun Gong Zulmü (1999-günümüz), Tek Çocuk Politikası (1979-2015), Kültür Soykırımı, Toplama Kampları tarihî ve güncel olaylarla aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yazarlar tarafından Çin anayasasında temel hak ve hürriyetlerle ilgili maddeler bulunmasına rağmen bunların kâğıt üzerinde kaldığı üzerinde durulmuş, Çin'in mevcut siyasi durumuna değinilmiş, ÇKP'nin iktidara geldikten sonra uyguladığı idam, zorla çalıştırma, işkence ve hapis cezaları örneklerle ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca bugüne kadar ölen insanlara ilişkin sayısal verilere yer verilmiştir. Örneğin, Karşı Devrimleri Bastırma Hareketi sırasında bir milyon, Büyük Kıtık Dönemi'nde kırk beş milyon, Büyük İleri Atılım Dönemi'nde ise en az iki buçuk milyon insanın katledildiğine dair ifadeler bulunmaktadır. Çalışmada aynı zamanda "otoriterlik ve totaliterlik" kavramları üzerinden Çin'in mevcut siyasi durumunu kategorize etmeye çalışılmış ve Mao sonrası Çin'in otoriter değil totaliter bir sisteme sahip olduğu sonucuna varılmıştır. İlgili çalışmanın diğer bir başlığı "oy hakkı" üzerine olup, Çin anayasasındaki ilgili maddelere atıfta bulunulmuş, seçim sistemindeki haksızlıklara, çoğu bağımsız adayın taciz, tehdit ve vahşice darp edilmesine ilişkin örneklerle yer verilmiştir. Çalışmada STK'ların ve derneklerin baskılanması, işkence, keyfi göz altı, zorla kaybetme, ortadan kaldırma, ev hapsi, seyahat yasağı, yer değiştirme ve ölüm cezası ve son dönemde yaygınlaşan yüksek teknoloji gözetimi sayesinde yaşanan insan hakları ihlalleri çeşitli veriler sayesinde sistematik bir biçimde aydınlatılmıştır.

İngilizceden tercüme edilmiş "Doğu Türkistan'da İnsan Hakları İhlalleri" başlıklı ikinci makalede Dolkun İsa⁴ tarafından Doğu Türkistan konusu ele alınmış, bölgedeki insan hakları ihlalleri ve soykırım kapsamlı bir şekilde aydınlatılmaya çalışılmıştır. İlgili çalışma, Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerini yakın dönem gelişmeler üzerinden sistemli bir biçimde açıklamaktadır. Bu bağlamda COVID salgını dönemi üzerinde durulmuş, Uygurların pandemi dönemindeki yaşamı, toplama kamplarına keyfi ve zorla atılmaları, devlet destekli fabrikalarda zorla çalıştırılmaları, cinsel şiddet, zorla kısırlaştırmaya maruz kalmaları gibi ciddi boyuttaki insan hakları ihlallerine yer verilmiştir. COVID döneminde acımasız tecrit uygulamaları

3 Mou Yanxi, İngiltere merkezli bir sivil toplum kuruluşunda çalışmaktadır. Başlıca araştırma alanları, şiddet içermeyen direniş, toplumsal adalet, insan hakları savunucularının korunması ve özellikle Çin'in temel insan hakları durumunun uzun vadeli takibi şeklinde özetlenebilir.

4 Dolkun İsa, Doğu Türkistan doğumlu olup, 1984 yılında Sincan Üniversitesi Fizik fakültesini kazanmış, 1990-1992 yılları arasında da Pekin Yabancı Diller Üniversitesi'nde Türkçe ve İngilizce eğitimi almıştır. Doğu Türkistan'da yaşanan 12 Aralık Öğrenci Hareketleri'ne katılmış, bunun sonucunda ev hapsine alınarak okuldan atılmıştır. 1994 yılında Türkiye'ye kaçan İsa, 1996'da Almanya'ya sığınma talebinde bulunmuş, aynı yıl Dünya Uygur Gençlik Kongresi'ni düzenlemiştir. Daha sonra Doğu Türkistan Ulusal Kongresi ve Dünya Uygur Gençlik Kongresi'nin birleştirilerek Dünya Uygur Kongresi'nin kurulmasında önemli rol oynamış, bu kongrede Teşkilatlanma ve Yürütme Kurulu Başkanlığı ve ardından da Kongre başkanlığı görevinde bulunmuştur.

kapsamında insanların evlerine zorla kapatıldıkları, itiraz edenlere ve direnenlere karşı şiddet ve aşağılayıcı muamele uygulandığını ifade edilmiştir. Bu makaledeki diğer bir alt başlık “Yeniden Eğitim Kampları” üzerine olup bu başlıkta, kamplarda zorla Mandarin Çincesi öğretilmesi, Çin kültürünün zorla dayatılması gibi uygulamalardan söz edilmiş, bu uygulamalara itiraz edenlere ise ağır fiziksel ve zihinsel şiddet uygulandığına dair ifadelere yer verilmiştir. Yazar bu uygulamaları, Doğu Türkistan’dan mucizevi şekilde kaçan Sayragül isimli Uygur vatandaşının röportajına yer vererek aktarmıştır. 2017 yılından beri uygulanmaya çalışılan sözde eğitim kampları yakın dönemde yeni bir boyuta taşınmış, eğitim kamplarından mezun olan “stajyerler” Çin’in dört bir yanındaki fabrikalara zorla çalıştırılmak üzere transfer edilmiştir. Çalışmada ayrıca dinî ve kültürel baskı, terörle mücadele çalışmalarını kapsamındaki hak gaspları, kültürel mirasın yıkımı, göçmen Uygurlara uygulanan taciz, sığınmacıların kaderi gibi konular ayrı ayrı ele alınmıştır. Yazar Uygur krizinin uluslararası arenada tanınması konusuna da değinmiş, başta ABD ve BM İHK, Kanada Avam Kamarası, birçok batı ülkesi, Almanya, Belçika, İngiltere, Danimarka, İtalya, İzlanda olmak üzere yirmiyi aşkın ülke tarafından soykırım olarak tanınmasına ilişkin ifadeler yer vermiştir. Yazar “Sonuç Yerine” kısmında Çin hükümetine ve uluslararası topluma birkaç başlıkta tavsiyelerde bulunmuştur: İlk olarak Çin hükümetinin BM İHK gibi bağımsız kuruluşlar tarafından soruşturulmasına izin vermesi, insan hakları ihlallerinden sorumlu tüm kişiler hakkında cezai işlem başlatması, mevcut toplama kamplarının derhal kapatması ve Uygurların koşulsuz olarak serbest bırakılması, ifade özgürlüğü, tutuklulara avukat ve yasal desteğe erişim sağlanması gibi birçok konuya değinmiştir. İkinci olarak Doğu Türkistan’daki mevcut durumu bağımsız izlemek ve raporlamak suretiyle araştırma komiteleri kurulması, kanıtlar toplanması, hak ihlallerinden sorumlu Çinli kişi ve kurum temsilcilerine seyahat yasağı uygulanması gibi birtakım önlem ve önerilere yer verilmiştir. İlgili çalışmada geniş bir literatüre yer verilmiş, uluslararası insan hakları kuruluşları ve bağımsız sivil toplum örgütlerinin raporlarına, ayrıca röportajlara, yazılı ve görsel kaynaklara, sosyal medya paylaşımlarına atıfta bulunulmuştur.

“Falun Gong Uygulamasına Karşı Çin Yönetiminin İnsan Hakları İhlalleri” başlıklı üçüncü makale, “Falun Dafa Türkiye Derneği” tarafından <https://faluninfo.net/> internet sitesinde İngilizce olarak yayımlanan raporun Hakan Koçman’ın tarafından tercüme edilmiş şeklidir. Rapor, Çin’de sistematik bir biçimde devam eden insan hakları ihlallerini ve ona ilişkin olarak Falun Gong uygulayıcılarının karşılaştıkları zulüm ve zorla organ alımları hakkında kamuoyunu bilgilendirmek amacı ile hazırlanmıştır. Çalışmanın ilk başlığında “Falun Gong Nedir?” sorusuna yanıt verilmiştir. Falun Gong antik Çin kaynaklı spiritüel bir beden-zihin gelişim disiplini olarak tanımlanmıştır. Özünde “Doğruluk”, “Merhamet” ve “Hoşgörü” değerlerini barındıran Falun Gong, insanın ahlaki öğretilerinden yola çıkarak, meditasyon sağlığı ve enerji seviyesinin iyileştirmesinde etkili olan beş takım yumuşak egzersizden oluşmaktadır. Falun Gong’un başladığı 1992 yılında 1999 yılına kadar Çin’deki en büyük ve en hızlı büyüyen akım hâline geldiğinden ve yedi yıl içinde tahminen yüz milyon uygulayıcıya ulaştığından

bahsedilmektedir. Ayrıca Falun Gong ile kendini geliştirmenin yolları anlatılmakta, hareketin Çin ve dünyada aldığı ödüllere de değinilmektedir. Örneğin, uygulamanın kurucusu Bay Li Hongzhi dört defa Nobel Barış Ödülü ve ayrıca Avrupa Parlamentosu tarafından “Düşünce Özgürlüğü Ödülü” için aday gösterilmiş, Freedom House tarafından “Uluslararası Dini Özgürlük Ödülü” ile ödüllendirilmiştir. Hatta 1990’lı yıllarda bu meditasyon programının Çin’de de rağbet gördüğü, resmî olarak kabul edildiği, Çinli yetkililer tarafından faydalı bulunduğu ifade edilmiştir. Sonrasında “Falun Gong Çin’de Neden Zulüm Görüyor?” sorusu, komünist parti kontrolü dışındaki bir ideolojinin geniş çaplı popülerliğe kavuşması olarak yanıtlanmıştır. Bu zulüm kapsamında milyonlarca kişi tutuklanmış, bu tutuklamalar Çin’de devlet sırrı olarak nitelendirilmiş ve resmî veriler sürekli gizlenmiştir. Veriler gizlenmesine rağmen raporda BM İşkence Özel Raportörlüğü ve ABD Dış İşleri’nin ilgili raporuna, Freedom House’un “Politbüro’nun Çıkmazı” adlı raporuna ve Uluslararası Af Örgütü’nün konuya ilişkin raporuna atıf verilerek tutuklu sayıları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma milyonlarca Falun Gong uygulayıcısının hâlen çeşitli toplama kamplarında, hapisanelerde işkence gördüğü ve illegal yapıli hastanelerde organ kaçakçılığı için tutulduğu iddiasını da taşımaktadır. Çalışmanın son kısmında, Pensilvanya Eyalet Senatosu, Virginia Eyaleti, Kanada Parlamentosu ve Belçika Senatosu, ABD Temsilciler Meclisi gibi oluşumların Falun Gong zulmü ve organ toplama suçlarına karşı kabul ettikleri yasa tasarıları ve önermelerine yer verilmiştir. Bu rapor Çin’deki insan hakları ihlallerinin sadece azınlıklar üzerinde olmadığı, belki de Çinli nüfus üzerinde de uygulandığı hususunda önemli bir kanıt niteliği taşımaktadır.

Eserde İç Moğolistan konusu Enghebatu Togochoğ⁵ tarafından İngilizce olarak kaleme alınan ve Elif Altun tarafından çevirisi yapılan “Güney Moğolistan’da İnsan Hakları ve Hak İhlalleri” başlıklı makalede ele alınmıştır. Bu makalede ilk olarak İç Moğolistan olarak ifade edilen Güney Moğolistan bölgesinin adlandırılma tartışmalarına yer verilmiş, Çin’in tanımladığı “İç Moğolistan Özerk Bölgesi” ifadesinin yeterli ve gerçekçi olmadığı, aslında bölgenin Moğollar’ın yüz yıllardır yaşadığı Çin’in diğer bölge ve vilayetlerinin büyük kısmını da kapsadığı anlatılmıştır. Çalışmada bölge, coğrafi ve demografik verilerle tanımlanmış, bölgedeki mevcut Moğol sayısının dört milyon olduğu ifade edilmiştir. Çalışmanın ana odağı 1949 yılında işgal edilen bölgedeki kendi kaderini tayin etme hakkından yoksun bırakılan Moğolların sistematik zulme ve etnik ayrımcılığa maruz kaldıkları, toprakları üzerindeki doğal kaynakların kullanımı ve göçebe kültürlerinin yok edildiği, bireysel ve kitlesel düzeyde temel hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları üzerinedir. Çalışmada “Güney Moğolistan Bölgesi’nin Kısa Tarihi” başlığı altında bölgede yaşanan tarihî vakalara yer verilmiştir. İnsan hakları ihlalleri bağlamında 1949 yılında yaşanan Çin işgalinden sonra İç Moğolistan Özerk Bölgesi’nin tüm özerk ve bağımsız fonksiyonlarının kademeli olarak ortadan kaldırılmaya

5 Yazar, Enghebatu Togochoğ aslen İç Moğolistan doğumlu olup 1998 yılında ABD’ye göç etmiştir. Hayatını ve akademik kariyerinin İç Moğolistan’daki insan haklarını korumaya ve geliştirmeye adanmış, İç Moğolistan İnsan Haklı Bilgi Merkezi’ni (New York) kurmuş ve hâlen merkezin başkanlığını yapmaktadır. Ayrıca ilgili merkezin haber bülteni olan *İç Moğolistan Saati*’nin genel yayın yönetmenidir.

çalışıldığı ifade edilmiştir. Bölgede uygulanan “zümre düşmanlarını tasfiye etmek”, “milliyetçi muhafazakârları tasfiye etmek”, “feodal tecrübelileri (sermaye sahibi ve işçiden oluşan kapital sistemi savunanlar) tasfiye etmek” gibi sahte gerekçeler ile yürütülen siyasi tasfiyeler kapsamlı bir biçimde anlatılmıştır. Bölgedeki insan haklarına bakışı içeren bölümde siyasi tutukluların davalarına yer verilmiştir. Çin'in “ulusal ayrılıkçı” olarak kabul ederek suçlu bulunduğu Bay Hada, Bayan Xinna, Bay Uiles, Bayan Huuuchinhuu ve Bay Cheel'lerin davalarına yer vermiştir.

Prof. Dr. Chien-yu Shih⁶ tarafından Çince olarak kaleme alınan ve Dr. Öğr. Üyesi Mağfired Kemal Yunusoğlu tarafından çevirisi yapılan “Hong Kong'un Düşüşü: 2019 Yılı Siyasi Hareketler ve “Tek Devlet, İki Sistem”in Hayal Kırıklığı” başlıklı makalenin esere dâhil edilmesindeki temel amaç, Hong Kong olaylarının hakkettiği şekilde başta Türkiye olmak üzere uluslararası kamuoyunda tartışılmaması ve gerçek mahiyetinin anlaşılması sebebiyle literatürdeki boşluğun doldurulmasıdır. İlgili makalede 2019 yılında Hong Kong'da başlayan “Zanlıların İadesi Yasa Tasarısına Karşı Hareketi” esnasında milyonlarca insanın katılımıyla gerçekleşen protesto gösterileri ve bu süreçte protestolara karşı Çin'in uyguladığı sert bastırma politikaları üzerinde durulmuştur. Makalede ayrıca protestoların önemli dönüm noktalarından bahsedilmiştir. Bu doğrultuda, 21 Temmuz 2019 tarihindeki geniş çaplı protestonun ardından evlerine dönen gençlere Yuen Long metro istasyonunda saldırı düzenlenmesi ve bu saldırının Hong Kong kolluk kuvvetlerinin bilerek veya bilmeyerek müdahalede geç kalmasının birinci dönüm noktasını oluşturduğu, ikinci dönüm noktasının ise Hong Kong bölge meclisi seçimleri ile yaşandığı ifade edilmiştir. Bu seçimlerde demokratlar ezici üstünlükte zafer kazanmış, ÇKP yönetimi COVID salgını süresince azalan küçük çaplı gösterilere tahammül edememiş ve bu olayların “dış güçlerin arka çıktığı birer renkli devrim” olarak gösteren propagandalar yürütmüştür. Tüm bunların sonucunda 2020'de “Hong Kong Ulusal Güvenlik Yasası” resmi olarak uygulamaya konulmuştur. Yazar demokrasiye inanan Hong Kongluların Çin hükümetinin acımasız ve sert baskılama politikalarına rağmen yürüttükleri mücadelenin değeri üzerinde durmasına rağmen “tek devlet iki sistem” veya “Bağımsız Hong Kong” fikirlerinin birer hayal olarak kaldığını ifade etmiştir. Bu çerçevede tek devlet iki sistemin dönüşümünü ve Çin'in Hong Kong'u yönetme stratejisini, geçmişte uyguladığı “bölerək yönetmek”ten yavaş yavaş “bağlama stratejisi”ne uygun olarak merkezleştirmeye doğru değiştirdiğini ifade etmiştir. Çin'in benimsediği yeni politikanın yapısının sansür üzerine kurulu bir düzenle Hong Kong halkının bağımsız olarak siyasete katılmasını engellemek ve bölge halkını Çin yanlısı seçkinler sayesinde ÇKP rejimine entegre etmek olduğu ifade edilmiştir.

Güney Koreli Dongin Lee⁷ tarafından Türkçe yazılan “Mançurya Özelinde Joseonjok (Çin'deki Koreliler) Toplumunu, Dağılması ve Ulusal Kimliklerinin Değişmesi” başlıklı

6 Chien-yu Shih, Tayvan Ulusal Araştırmalar ve Güvenlik Enstitüsü'nde yardımcı araştırmacı olarak çalışmaktadır. Araştırmaları özellikle Çin'in sınır politikası, etnik siyaseti, komşu devletlerle -özellikle Orta Asya ile- ilişkileri, Uygur milliyetçiliği ve Hong Kong siyaseti üzerinedir.

7 Makale yazarı Dongin Lee, Güney Kore'de dünyaya gelmiş, lisansını sosyoloji üzerine ülkesinde; yüksek lisans öğrenimini ise Türkiye Burslusu olarak Hacettepe Üniversitesi'nde “Kazakistan'daki Korelilerin Sosyokültürel Yapısı” adlı tezıyla tamamlamıştır. Lee, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı'nda doktora öğrenimine devam etmektedir. Lee'nin çalışmaları çoğunlukla Kore halkı üzerinedir.

makale editörün vurguladığı üzere Çin'deki Korelilere dair literatürdeki boşluğu doldurması açısından önemli bir çalışmadır. Bu makalede Çin'de yaşayan Koreli topluluğun göç tarihi ele alınmış, günümüzdeki mevcut durumları, özellikle de ulusal kimliklerinin değişimi üzerinde durulmuştur. Çalışmada bu göç sürecinin 1860'lı yıllardan sonra başladığı ve Korelilerin Yanbian Kore Özel İli'ne yerleştikleri belirtilmiştir. Çin'in diğer özerk bölgeler üzerinde uyguladığı asimilasyon politikalarının Mançurya üzerinde de aynen uygulandığından söz edilmektedir. Yazar Çin'e yönelik göçün kırılma noktasını, 1992 yılında Güney Kore ile siyasi ilişkilerin başlatılması ve Güney Kore'nin siyasi ve sosyo-ekonomik gelişimi sayesinde tersine göçü tetiklemesi ve bu sayede Çinli Korelilerin Kore'ye geri göç etmeleri olarak belirtmektedir. Tüm bu göç süresince Joseonjokların (Çin'deki Koreliler) kimlik karmaşası yaşadıklarını ifade eden yazar, günümüzde Joseonjokların “Çinli olarak ulusal kimlik”, “deniz aşırı Koreliler olarak soy kimliği”, “evrensel veya Doğu Asya kimliği” olmak üzere üç farklı kimliğe sahip olduklarını vurgulamaktadır. Bununla birlikte Çin'in Joseonjokların Çin vatandaşlığına vurgu yaparak onların tarihî Joseonlara ait olmadıklarını aksine Çin topraklarında yaşayan Koreli etnik bir grup olduklarını, Çin toprakları dışında yaşayan Korelilerin kendilerine Joseonjok demediklerini ortaya koymaya çalıştığı dile getirilmiştir. Bu makaledeki diğer bir önemli başlık ise “Mançurya'daki Nüfus Dağılımı ve Joseonjok Oluşumu” olup, bu başlıkta 1850'lerde başlayan Çin'e yönelik Kore göçü tüm nitelikleri ile ortaya konulmuş, ayrıca 1992 sonrası Kore'ye yönelik ters göçün sonucunda yaşanan Joseonjok nüfusunun hızla azalması, eğitim seviyesinin düşmesi, kırsal kesimin dağılması gibi birçok sorunu barındıran “Joseonjok Dağılım Teorisi” veya “Joseonjok Krizi”ne dönüşen durum açıklanmıştır. Çalışmada Çin'deki Korelilerin yeni Çin, diğer bir deyişle ÇKP'nin kuruluşunda etkili olmalarına rağmen, Çin'in bunu görmezden gelerek “Tek Çin” politikası ile yürüttüğü asimilasyon uygulamalarına değinilmiştir. Çin'in asimilasyon politikalarına örnek olarak, Mançurya'ya Han (Çinli) ulusunu göç ettirme ve yerleştirme uygulamaları verilmiştir. Sonuç kısmında yazar konunun önemli noktalarına değinmiş ve muhtemel senaryoları paylaşmıştır.

Eserin bir diğer makalesi hâlen sürgünde bulunan Tibet hükümetinde Başbakanlık görevini uzun yıllar yürütmüş olan Lobsang Sange⁸ tarafından İngilizce olarak kaleme alınan ve Emine T. Alemdar tarafından çevirisi yapılan “Tibet'te İnsan Hakları İhlallerine Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”dir. Çalışmada Tibet, “dünyanın çatısı” olarak ifade edilmiş ve oldukça geniş bir coğrafi sınıra sahip olduğu belirtilmiştir. Tibet'teki çeşitli hayvan ve bitki türlerinin, geniş ormanlık alanların, çeşitli doğal kaynakların, hayvancılık için uygun verimli toprakların bölgenin stratejik önemini oluşturduğundan bahsedilmiştir. Bununla beraber çalışmada Tibet halkının ayrı bir ırk olduğu savı, konuşma ve yazma dilinin Çince'den; kültür ve geleneklerinin (yemek kültürleri ve kıyafet tarzları vs.) Çinlilerinkinden farklılığı ile ispatlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca

8 Lobsang Sange sürgündeki Tibet hükümetinin demokratik usulle seçilmiş Sikyong'u yani Başkanıdır. Lisans öğrenimini hukuk üzerine tamamlayan Lobsang, Harvard Hukuk Okulunda yüksek lisans ve doktorasını tamamlamıştır. Ayrıca Harvard Hukuk Okulu tarafından “Tezde Mükemmellik” ve Doğu Asya araştırma alanında katkısından dolayı “Yon K. Kim'95 Anma Ödülü” ile ödüllendirilmiştir.

Tibet tarihi milattan önceye kadar götürülerek, yerli din “Bön” ile paralel olarak açıklanmıştır. Yazar 1949 yılında ÇKP'nin askerî birlikleri tarafından Tibet'in işgal edilmesi üzerinde durarak Tibet'teki insan hakları ihlalinin ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmada Tibet'te Çin hükümetine karşı 1989 yılında gerçekleşen öğrenci protestolarına, 2008 ayaklanmalarına ve Çin'in acımasızlıklarına karşı yapılan “kendini yakma” protesto dalgasına değinilmiştir. Ayrıca 2009'dan beri en az yüz elli yedi Tibetlinin Çin'i protesto etmek amacıyla kendini ateşe verdiği, buna karşın Çin'in protestocuların yalvarışlarına kayıtsız kaldığına dikkat çekilmiştir. Yazar Tibet'teki işgal sürecinden bu yana en az altı bin rahip ve rahibenin kullandığı manastırların yıkılmasından ve yaklaşık bir milyon Tibetlinin hayatını kaybetmesinden söz ederek son yetmiş yılda yaşanan gelişmeler sonucunda Çin'in uyguladığı siyasi baskı, kültürel asimilasyon, ekonomik marjinalleştirme, toplumsal ayrımcılık gibi Tibet'teki insanlık durumunu her yönden etkileyen çevresel bir yıkım politikası üzerinde durmaktadır. Bu politikalara Tibetlilerin yok edilmesi, zorunlu Mandarin Çincesi eğitimi, Tibetli çocukların yatılı okullardaki zorunlu eğitimi, Tibet Budizm'inin Çinileştirilmesi ve keyfi tutuklama ve yargılamalar örnek olarak verilmiştir.

Sonuç olarak *Çin'de İnsan Hakları ve Hak İhlalleri* başlıklı eser, Çin'de yaşanan ve yaşanmaya devam eden, ağır insani trajedinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması itibarıyla önemli bir çalışmadır. Eserde ele alınan konular hakkında yapılan mevcut çalışmaların hem nitelik hem nicelik açısından büyük bir eksikliği gidermesine gayret gösterilmiştir. Makale yazarlarının akademisyen kimlikleri, birçoğunun insan hakları savunucusu olması veya insan hakları üzerinde önemli çalışmalar yürüten uluslararası ve bağımsız sivil toplum kuruluşlarını kurmuş olmaları hem hayatlarını hem de akademik kariyerlerini tamamen ilgili konulara ve insan haklarına adanmış olmaları açısından kayda değerdir. Yazarlar kendi kişisel tecrübeleri, bölgedeki duruma hâkim olmaları, bölge dillerini bilmeleri sayesinde birincil kaynakları kullanabilmiş, bunun sonucunda özgün çalışmalar ortaya koyabilmişlerdir. Her bir çalışmada görsel kaynaklara yer verilmiş, bu durum okuyucunun zihninde olayların canlanmasına ve kalıcı iz bırakmasına vesile olmuştur. Yabancı dilde kaleme alınan makalelerin çevirileri, eserin bütüncül anlatım üslubuna uygun olarak titizlikle yapılmış, akıcı bir dil benimsenmiştir. Eserin Çin'de insan hakları ve hak ihlalleri konusunun anlaşılması açısından literatüre yaptığı katkı oldukça önemlidir. Ayrıca bu eser, Çin'in uygulamaya devam ettiği kültürel soykırım ve asimilasyon politikalarını anlamada önemli bir kılavuz görevi üstlenmektedir.